

สะเปา: จากศรัทธาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำวัง*

Sapao: From Faith to Economic and Cultural Development in the Wang River Basin



¹พระครูโสภณวีรบัณฑิต และ พระครูโกวิทอรธาวาที

¹Phrakrusophonveerabunthit and Phrakrukovitattawatee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: srawat1@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอประเพณีลอยสะเปาวัฒนธรรมในลุ่มแม่น้ำวังที่มีความเชื่อ ความศรัทธา กลายมาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะการจัดกิจกรรมคล้ายๆ กับประเพณีลอยกระทง โดยมีลักษณะเป็นการนำเรือสำเภาไปลอยในแม่น้ำ ซึ่งเป็นการขอมาต่อแม่น้ำคงคา และอธิษฐานให้หมดทุกข์ หมดโศก โรคภัยต่างๆ อีกทั้ง ตลอดจนหนุ่มสาวที่ต้องการจะร่วมชีวิตกันจะอธิษฐานเรื่องความรักสุขสมหวัง หรืออธิษฐานที่ตนปรารถนา จนกลายมาเป็นประเพณีที่หน่วยงานจังหวัดลำปางและคนในพื้นที่จังหวัดลำปาง ร่วมกันขับเคลื่อนผ่านนโยบายของจังหวัดจนนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงพื้นที่จนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน อีกทั้งได้การสนับสนุนนโยบายรัฐบาลในการสร้างรายได้ ตามโครงการ “เมืองต้องห้าม...พลาด” ภายใต้แนวคิด ปีท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งจังหวัดลำปางได้ถูกจัดให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวและเปิดประสบการณ์ใหม่ภายใต้ “เมือง...ที่ไม่หมุนตามกาลเวลา” ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของจังหวัดลำปาง ฉะนั้นประเพณีการลอยสะเปาจากเวียงละกอนจึงเป็นการสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการที่เกิดจากภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานขององค์ความรู้ทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรม; ความศรัทธา; ความเชื่อ; ลุ่มแม่น้ำวัง; สะเปา

Abstract

The research article aims to present the 'Long Sapao' tradition in the Wang River basin, where belief and faith have evolved into a cultural activity akin to the 'Loy Krathong' festival. Long Sapao involves floating junk in the river as an apology to the river and a desire to be free from all suffering, sadness, and disease. Furthermore, any young individuals who desire to marry will pray for a successful love life or for their wishes to come true. This Long Sapao tradition has become a tradition of Lamphun provincial agencies and people of Lamphun province, in which they mobilize via provincial policies, resulting in spatial economic development and becoming well-known among Thai and foreign tourists. The tradition also promotes economic growth, focusing on tourism, trade and investment. In addition, it is also

*Received March 19, 2023; Revised June 7, 2023; Accepted June 9, 2023

in line with the government's income-generating plans, as outlined in the "City Not to Miss" project as part of Thai Way of Tourism. As Lampang has been designated as a tourism city, Lampang has to motivate tourists to visit and offer them new experiences under the concept of "A city that does not change with the times", which is the charm of the province. The Long Sapao tradition of Wiang Lakorn adds value to products and services derived from the wisdom of the people, leading to a creative economy based on cultural knowledge.

Keywords: Economic and Cultural Development; Faith; Belief; Wang River Basin; Sapao

บทนำ

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนสำหรับในทางพระพุทธศาสนานั้น ความเชื่อเป็นการเห็นดีเห็นงาม ความเลื่อมใส อันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความดี ดังเช่น ความเชื่อทำให้เกิดประเพณีต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ เช่นประเพณี 12 เดือน รวมไปถึงกิจกรรมอื่นๆ ที่สืบเนื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การบวช การสืบทอด การขึ้นบ้านใหม่ งานศพ เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้คนยังนิยมไปทำบุญเพื่อเตือนสติให้ตนอยู่ในศีลธรรม เพราะจะช่วยหนุนนำผลบุญกุศลให้ตนไปเกิดในภพภูมิที่ดี (Office of the Promotion of Arts and Culture Chiang Mai University, 2022) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความเชื่อเป็นที่มาของคำว่า “วัฒนธรรม” เพราะความเชื่อเป็นแนวทางในการกำหนดวิถีชีวิตทำให้เกิดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับจารีตประเพณี กฎเกณฑ์ กติกา ระบบ ระเบียบ การปฏิบัติตน และแนวทางของกิจกรรมทางสังคมต่างๆ รวมถึงสิ่งของเครื่องใช้ ระบบระเบียบปฏิบัติต่างๆ ในวิถีชีวิตจะถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการ เช่น กฎเกณฑ์ที่ใช้ในพิธีการ พิธีกรรมเนื่องในโอกาสต่างๆ (Lanchakorn, 2018)

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทย ที่มีอายุทางประวัติศาสตร์เก่าแก่ประมาณกว่า 1,300 ปี โดยมีหลักฐานปรากฏทั้งในทางโบราณคดีและในตำนานสำคัญที่กล่าวถึงความเป็นมาของบ้านเมืองต่างๆ ในทางเหนือ อาทิ ตำนานมูลศาสนา ชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานจามเทวีวงศ์ และพงศาวดารโยนก เป็นต้น มีวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดกันมาซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะประเพณีล่องสะเปา การล่องสะเปาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับการลอยกระทงแบบกรุงเทพฯ ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นประเพณีเฉพาะท้องถิ่นพบอยู่ที่จังหวัดลำปางเพียงแห่งเดียวในภาคเหนือ การนำเรือสำเภาลอยไปตามลำน้ำประเพณีนี้ไม่มีหลักฐานที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาที่ชัดเจน จึงไม่อาจจะระบุได้ว่าแต่เดิมมีการจัดพิธีล่องสะเปาในลักษณะอย่างไร และช่วงวันเวลาใด บางความเห็นกล่าวว่ามีจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนยี่เหนือหรือวันเพ็ญเดือนสิบสองของภาคกลาง ซึ่งตรงกับงานประเพณียี่เป็งของล้านนา ซึ่งสันนิษฐานว่ามีแต่จากหลักฐานที่พบคือจารึกวัดพระธาตุลำปางหลวง พ.ศ. 2339 ได้กล่าวถึงงานประเพณียี่เป็งในเมืองลำปางปี พ.ศ. 2339 ว่าพระเจ้ากาวิละพร้อมด้วยพระราชวงศ์ได้เสด็จจากนครเชียงใหม่มายังวัดพระธาตุลำปางหลวงเพื่อบูชาพระธาตุตามที่ได้เคยปฏิบัติมาและได้ร่วมกันสร้างรั้วเหล็กครอบองค์พระธาตุ รวมทั้งอธิษฐานขอให้บรรลุนิพพานและอุทิศส่วนกุศลให้เทวดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งปวงด้วย นอกจากนี้หลักฐานระบุเกี่ยวกับงานประเพณียี่เป็งของวัดพระธาตุลำปางหลวงปี พ.ศ. 2349 อีกว่า พระเจ้ากาวิละแห่งนครเชียงใหม่ได้มาถวายครีวทานที่เรียกว่า “มหาทานปางใหญ่เจ้าวงศ์เจ็ดตน” แต่พระภิกษุสงฆ์และบูชาองค์พระธาตุลำปางหลวง และการถวายครีวทานนี้ยังเป็นประเพณีที่คงปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงทุกวันนี้ จากหลักฐานดังกล่าวในงานประเพณียี่เป็งเมืองลำปางไม่ปรากฏว่ามีเรื่องราวเกี่ยวกับการล่องสะเปาแต่อย่างใด (Chaimuangchuen, 2014) สำหรับงานประเพณียี่เป็งที่วัดพระธาตุลำปางหลวงซึ่งถือเป็นวัดหลวง

ที่เจ้าผู้ครองนครลำปางทุกพระองค์นับตั้งแต่ปฐมวงศ์เจ้าเจ็ดตนถึงสมัยเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ระหว่างปี พ.ศ. 2275-2465 ได้เป็นผู้อุปถัมภ์และมาเป็นองค์ประธานในงานประเพณียี่เพ็งประจำปีซึ่งมีพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ได้แก่ การสงฆ์องค์พระธาตุ การปิดทองพระแก้วมรกตตอนเต่า การสวดเบิก การถวายประทีปแด่องค์พระธาตุและการแห่มหาควัทาน เป็นต้น มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ช่วงงานประเพณียี่เพ็งได้มีคำสั่งจากเจ้าผู้ครองนครลำปางห้ามมิให้วัดต่างๆ ในเมืองลำปางจัดงานประเพณียี่เพ็ง โดยให้ประชาชนในเมืองลำปางมาร่วมงานประเพณีนี้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวงเพียงแห่งเดียวเท่านั้น



Picture 1: Public Relations Poster of the Sapao Chao Wiang Lakon Event Organized by a Government Agency (Lampang Municipality, 2022)

ประเพณีล่องสะเปาของเมืองลำปาง เดิมจัดขึ้นในราวเดือนเก็งแรม 1 ค่ำ (ราวเดือนตุลาคม) ต่อมาเมื่อจารีตประเพณีจากสยามเดินทางเข้ามาในเมืองลำปางจึงได้เปลี่ยนจากวันเดือนของชนบเดิมมาเป็นวันเพ็ญเดือนยี่เหนือหรือเดือนสิบสองของทางภาคกลางแทน โดยจะเริ่มพิธีการล่องสะเปาต้องให้เจ้าผู้ครองนครหรือเจ้าหลวงเป็นผู้ทำพิธีก่อน ปราภกษัตในสมัยเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต (เจ้าหนานบุญทวงษ์ ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ทรงมีศรัทธาในประเพณีเก่าแก่โดยโปรดให้ทำเรือลักษณะคล้ายสำเภานขนาดใหญ่ติดกระดาด มีเสากระโดงเรือผูกด้วยหัวและท้าย ห้อยโคมเล็กๆ ในสะเปา ภายในก็มีข้าวปลาอาหารทั้งคาวหวาน หุ่นดินปั้นช้างม้าวัวควายและข้าทาสบริวาร เมื่อเวลาพลบค่ำจะเสด็จลงบริเวณหน้าคุ้มหลวงไปฟังธรรมอันสงฆ์ที่วัดบุญวาทย์วิหาร จากนั้นทรงจุดผางประทีปถวายเป็นพุทธบูชา เสร็จแล้วเสด็จตามขบวนเชิญสะเปาหลวงจนถึงบริเวณริมแม่น้ำวังบริเวณท่าน้ำข้าหลวง (สะพานช้างเผือก) บริวารปูผ้าขาวทรงประทับราบแล้วทรงหยิบเกศาขึ้นมาหนึ่งปอยขลิบเกศา ทรงตัดขน (เล็บ) อย่างละเล็บบริวารเชิญไปใส่สะเปา ทรงหยิบไปไม่มั่งคดอธิษฐานปิดเคราะห์ลูบตั้งแต่เศียรไล่ไปตามเนื้อตัวจนถึงปลายเท้า บริวารเชิญไปไม่นั้นลงน้ำวัง จากนั้นเจ้าหลวงปิดเคราะห์ด้วยเทียนไฟทรงอธิษฐานดับเคราะห์ แล้วนำเทียนนั้นไปตั้งไว้ในมณฑลพิธีจนเทียนดับ ขึ้นตอนสุดท้ายทรงนำน้ำขมิ้นส้มป่อยสระเกล้าดำหัวลงในสะเปา แล้วจึงเสด็จไปปล่อยสะเปา

ลงน้ำโดยให้บริวารเชิญไปลอยในแม่น้ำวังเป็นปฐม หลังจากนั้นราษฎรจึงได้นำสะเปาของตนเองมาร่วมลอยกับ สะเปาหลวงอีกด้วย ทั้งภายในคุ้มก็จะจุดผางประทีปและจุดโคม สว่างไสว เสร็จแล้วจะเสด็จไปยังวัดพระบาท เพื่อทรงจุดบอกไฟ (พลุ) ร่วมกับเจ้านาย และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ถวายรอยพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า เป็นพุทธรูปบูชา ทั้งยังมีการร้องคร่ำครวญเป็นที่สนุกสนานครึกครื้น จากข้อมูลดังกล่าวเชื่อว่าการเล่นสะเปา เป็นประเพณีของชาวบ้านตามชุมชนท้องถิ่นมาแต่เดิม ทางราชสำนักและสังคมในเมืองจะรับมาจัดขึ้น ในภายหลังมากกว่า ทั้งนี้จะเป็นเหตุผลทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคมโดยเฉพาะ ในสมัยของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตได้มีนโยบายทางการเมืองในการหลอมรวมผู้คนต่างเผ่าพันธุ์ให้มาเป็น คนเมืองลำปาง โดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือและสื่อกลาง เพื่อให้ผู้คนได้มาสังสรรค์ สนุกสนานร่วมกัน สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันส่งผลให้เกิดความสามัคคีมีความเป็นเอกภาพของสังคม อย่างไรก็ตามไม่อาจกล่าวอ้างได้เลยทีเดียว อย่างที่เข้าใจกันว่าประเพณีการเล่นสะเปาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่มีเฉพาะท้องถิ่นเมืองลำปาง เนื่องจากเรื่องราวเกี่ยวกับสะเปาเป็นความเชื่อของชาวล้านนาโดยทั่วไปเพียงแต่ อาจพบเห็นการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวอย่างชัดเจนและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่เมืองลำปางเท่านั้น (Inprom, 2022)

การเล่นสะเปาถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวลำปางให้ความสำคัญอีกประเพณีหนึ่งที่ไม่น้อยไปกว่าประเพณี อื่นๆ และประเพณีการเล่นสะเปาไม่ได้ปรากฏหลักฐานเด่นชัดว่าเกิดขึ้นในยุคใด จากข้อมูลสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง (Lampang Provincial Cultural Office, 2022) กล่าวว่า ประเพณีการเล่นสะเปาที่เรียกตาม ในหนังสือตำนานโยยกและจามเทวีวงศ์ว่าเป็นประเพณีที่สนุกสนานครึกครื้น ก่อนจะถึงวันเพ็ญเดือน 12 จะมีพิธี เล่นสะเปา โดยมีความหมายเดียวกับประเพณีลอยกระทงของไทยซึ่งเป็นการลอยโดยความหมายว่าเป็นการ ลอยเคราะห์ลอยบาป ลอยเพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษ ลอยเพื่อบูชาพระนารายณ์ และลอยเพื่ออธิษฐาน อีกทั้ง คำว่า “สะเปา” ยังมีความหมายและความเชื่ออีกนัยหนึ่งว่า เป็นการส่งเครื่องอุปโภค-บริโภค (ห่อข้าวห่อน้ำ และข้างของเครื่องใช้ต่างๆ) ไปยังผู้ล่วงลับโดยการใช้เรือสำเภาเป็นยานพาหนะนำพาข้าวของเครื่องใช้ไปสู่ สัมปรายภพ คล้ายกับการต๋านปอยข้าวสังข์ กำหนดการทำพิธีในช่วงหลังออกพรรษา คาบเกี่ยวกับประเพณี ยี่เป็งของทุกๆ ปี เมื่อกล่าวถึงความเจริญทางอารยธรรมของล้านนาถือได้ว่ามีอารยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของ ตนเอง โดยมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และในอดีตล้านนายังนับถือคำสอนและลัทธิดั้งเดิมที่มีความ เชื่อเรื่อง ผีสาง เทวดา วิญญาณ ไสยศาสตร์ อำนาจลี้ลับ และศาสนาพราหมณ์ ซึ่งถือว่ามีอิทธิพลต่อการเชื่อ อย่างแน่นแฟ้น มานานหลายศตวรรษ ตลอดจนการประกอบพิธีต่างๆ ซึ่งมีวิธีการที่มีลักษณะผสมกลมกลืน กันโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาททำให้เกิดการยอมรับนับถือ หลักพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกธรรมศน์ และชีวิตธรรมศน์ทำให้การปฏิบัติ พิธีกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างศาสนาพุทธกับพราหมณ์และมีเข้าด้วยกัน (Payomyong, 1986) ในด้านความเชื่อทางศาสนาของคนล้านนาจึงเป็นลักษณะเดียวกันกับผู้ที่นับถือพุทธศาสนานั้นมีความ เชื่อถือในเรื่องอชงกฎแห่งกรรม รวมถึงอานิสงส์ผลบุญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ จนเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความผาสุกปราศจาก การเบียดเบียนซึ่งกันและกันเมื่อประพฤติปฏิบัติเป็นเวลานานก็จะฝังแน่นอยู่ในความทรงจำ จนกลายเป็นจารีต ประเพณีที่มีอยู่ประจำในกลุ่มชนชั้นนั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ (Payomyong, 1986)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดลำปาง สะท้อนให้เห็นถึงตัวตน แนวคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต ความเป็นมาของท้องถิ่นนั้น ที่สอดคล้องกับฤดูกาลทางธรรมชาติ มีการปฏิบัติสืบต่อกัน มาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ ความผูกพันกับความเชื่อและพระพุทธศาสนา

สะเปากับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

สะเปามีปรากฏในวรรณกรรมและพิธีกรรมของภาคเหนืออยู่บ่อยครั้ง แต่มีได้บอกอย่างชัดเจนว่าเป็นเรื่องที่มีลักษณะเป็นอย่างไร สะเปาเป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในโลกทัศน์ของชาวล้านนาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในโลกหลังความตาย ดังจะพบเห็นได้ตามวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนบนที่มีการทำรูป “สะเปาเงิน สะเปาค่า” ขึ้นจิตกรรมฝาผนังที่สะท้อนความเชื่อทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ในตำนานวัดคู่คำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปางได้กล่าวว่า ลักษณะผอบบรรจุพระธาตุคู่คำเป็นรูปสะเปาค่าหรือเรือสำเภาอีกด้วย” ชาวล้านนาเชื่อกันว่าการสร้างสะเปาให้อานิสงส์ส่งผลแก่ผู้ถวายทานไปสู่นิพพานหรือความสุขในโลกหน้า ดังที่ ศักดิ์ รัตนชัย กล่าวถึงลักษณะของตัวสะเปาว่า

“...ความหมายของรูปสำเภาเน้นคติเพื่อไปสู่สัมปรายภพที่ต้องผ่านห้วงทะเลแห่งวิญญูสงสาร...” (Chaimuangchuen, 2014)

ในด้านคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา ให้ชื่อตามเอกลักษณ์ของสะเปา ที่ชาวบ้านได้จัดทำขึ้นจากคติความเชื่อที่ว่า การล่องสะเปาคือการทำงานให้แก่ผู้ล่วงลับ ขึ้นตอนประดิษฐ์สะเปาของชาวล้านนา ต้องใช้กาบกล้วย มะละกอ ไม้ไผ่ หรือกระดาดแก้ว ตกแต่งและประดับประดาด้วยดอกไม้ หรือใช้กระดาดสีตัดเป็นลวดลายต่างๆ ติดด้านข้างลำสะเปา นอกจากนี้ยังมีสิ่งของอื่นๆ ที่มักใส่ลงไปบนสะเปาด้วย เช่น ข้าวสุก กล้วย อ้อยคั่ว ข้าวต้มจิ้ม น้ำตาล เกลือ ยาสูบ หมาก พลุ ดอกไม้ ธูป เทียน และรูปสัตว์ต่างๆ เป็นต้น เพราะเชื่อกันว่าผู้ล่วงลับที่ได้อุทิศส่วนกุศลหรือบุญฝากเป็นสิริมงคลของ ตนเองในภพหน้า (Lampang Provincial Cultural Office, 2018) ความเชื่อเรื่องโลกนี้ โลกหน้าเป็นความเชื่อเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์เป็นเวลานานจนไม่อาจจะสืบค้นหาที่มาได้ แต่ยังเป็นปัญหาที่ทำให้มนุษย์ได้ขบคิดในเรื่องของชีวิตว่าเกิดมาจากไหน อิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์เป็นเรื่องที่คู่กับมนุษย์มาอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังนั้น คำว่า “สังสารวัฏ” มาจากคำว่า “สังสาระ = การท่องเที่ยวไป” กับ “วิญญู = วงกลม” ซึ่งสองคำนี้มีความหมายถึงการหลุดพ้น ส่วนคำว่า “สังสารวัฏ” หมายถึง การเวียนเวียน, การเวียนว่ายตายเกิด, ด้วยอำนาจกิเลสกรรมและวิบาก (Thai Tripitakas: 24/216/355; Thai Tripitakas: 25/153-154/79-80) เช่น กิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลของกรรม เมื่อได้รับผลของกรรมแล้ว กิเลสก็เกิดอีกแล้ว ทำกรรม แล้วเสวยผลกรรม หมุนเวียนต่อไป (Phra Brahmaganaporn (P.A. Payutto), 2010) ดังนั้น สะเปาจึงเป็นเครื่องมือที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาสำหรับการนำพาไปสู่โลกหลังความตาย และการทานสะเปาไปยังผู้ล่วงลับนั้นจะกำหนดเวลาประมาณ 100 วัน หรือ 1 ปี ขึ้นอยู่กับความพร้อมของญาติพี่น้อง บางพื้นที่ทำเป็นเรือรองรับปราสาทศพผู้ตายหรือทำเป็นรูปเรือบรรจุข้าวของถวายทานไปให้ผู้เสียชีวิตในพิธีงานศพ เป็นต้น จากความเชื่อในเรื่องสะเปาที่เกี่ยวข้องกับการส่งข้าวของเครื่องใช้ไปยังผู้ล่วงลับดับขันธเป็นพื้นฐานดั้งเดิม ปรากฏในตำนานมุลศาสนาฉบับกรมศิลปกรที่กล่าวถึง ชาวมอญหรือญายุไซที่อพยพหนีตายจากโรคห่าไปยังเมืองสะเทิม ครั้นเมื่อนึกถึงญาติผู้ล่วงลับจึงได้ทำสะเปาส่งข้าวของเครื่องใช้ไปให้แก่ผู้เสียชีวิต และความเชื่อดังกล่าวได้ผสมผสานเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยเรื่อง การนำพาดวงวิญญาณให้พ้นโอฆสงสาร และเส้นทางสู่นิพพาน อีกทั้งยังปรากฏไว้ในพิธีกรรมส่งสะเปา ไม่ว่าจะเป็นการห่อข้าว ห่อน้ำ ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ บรรจุลงในสะเปาไปยังผู้เสียชีวิต นำเงินฝากไปยังผู้เสียชีวิตเพื่อซื้อค่าผ่านทางโลกหลังความตาย อีกทั้งยังเชื่อมโยงไปยังความเชื่อเกี่ยวกับการจุดประทีปบูชาแม่กาเผือก บูชาพระบาทพระพุทธเจ้าในนาคน้ำ ซึ่งเป็นที่มาของคำผานา (อาราธนา) ในคำถวายทานว่า “ขอเป็นสะเปาค่าล้ำประเสริฐ นำไปเกิดในเมืองฟ้าและสวรรค์” (Chaimuangchuen, 2014)

ประเพณีล่องสะเปาคือรากฐานทางเศรษฐกิจ

จากที่กล่าวมาในข้างต้นว่า การล่องสะเปาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับการลอยกระทงแบบกรุงเทพฯ และถูกกล่าวอ้างว่าเป็นประเพณีเฉพาะท้องถิ่นพบอยู่ที่จังหวัดลำปางเพียงแห่งเดียวในภาคเหนือเป็นการนำเอาเรือสำเภาลอยไปตามลำน้ำ (Chaimuangchuen, 2014) ซึ่งเป็นการขอขมาต่อแม่น้ำคงคา บูชาพระนารายณ์ที่รักษาแม่น้ำคงคาตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ การบูชารอยพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน หาดทรายแม่น้ำมัทนาอันเป็นการเจริญพูนฐานสติรำลึกต่อพระนารายณ์ อีกนัยหนึ่งเป็นการลอยเพื่อส่งของแก่บรรพบุรุษตามคติความเชื่อของคนโบราณในนครทริภุญไชยที่ส่งให้แก่ญาติพี่น้องในนครหงสาวดี ต่อมาชาวลำปางจึงยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันจนถึงทุกวันนี้ รวมถึงมีความเชื่อเพื่ออธิษฐานของหนุ่มสาวที่ต้องการจะร่วมชีวิตกัน เมื่อสะเปาแล้วก็ไปลอยในแม่น้ำและอธิษฐานที่ตนปรารถนา



Picture 2: Public Relations Poster of the Sapao Chao Wiang Lakon Event Organized by a Government Agency (Travel around the world travel, 2023)

ประเพณีล่องสะเปาจึงเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดลำปาง และหน่วยงานราชการทุกส่วนงานบรรจุเข้าในแผนพัฒนาจังหวัดลำปาง ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าและบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวครบวงจรบนพื้นฐานของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่มีความโดดเด่นและมีคุณภาพสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดลำปาง สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนตามศักยภาพของพื้นที่ (Lampang Provincial Office Strategic and Information Group for Development of Lampang Province, 2018) อีกทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เลือกจังหวัดลำปางให้เป็น 1 ใน 12 จังหวัดทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนนโยบายรัฐบาลในการสร้างรายได้ ตามโครงการ “เมืองต้องห้าม...พลาด” ภายใต้แนวคิดปีท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งจังหวัดลำปางได้ถูกจัดให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวและเปิดประสบการณ์ใหม่ภายใต้ “เมือง...ที่ไม่หมุนตามกาลเวลา” ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของจังหวัดลำปาง จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือที่หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้เพื่อพัฒนาจังหวัดลำปางอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของจังหวัดลำปาง และมีการกระจายไปในหลายอำเภออย่างชัดเจน เช่น การเดินทาง ที่พัก

การซื้อของที่ระลึก ร้านค้า ร้านอาหารต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม อีกทั้ง การเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมไปถึงที่พักแบบพื้นบ้าน และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปแต่ละพื้นที่ในจังหวัดลำปาง ก่อให้เกิดการตื่นตัว

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่เกิดจากอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น การล่องสะเปาจาวเวียง ละกอน คือ การสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการที่เกิดจากความคิด ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งหมายรวมไปถึงกิจกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญ โดยอยู่บนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่บูรณาการกับรากฐานทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ภูมิปัญญาทางสังคม เทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่

สรุป

จังหวัดลำปางมีประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดกันมาซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะโดยเฉพาะ ประเพณีล่องสะเปา การล่องสะเปาเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่คล้ายกับการลอยกระทงแบบกรุงเทพฯ ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นประเพณีเฉพาะท้องถิ่นพบอยู่ที่จังหวัดลำปางเพียงแห่งเดียวในภาคเหนือ โดยมีลักษณะเป็นการนำเรือสำเภาไปลอยในแม่น้ำ เมื่อศึกษาทางประวัติศาสตร์ ประเพณีนี้ไม่มีหลักฐานที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาที่ชัดเจน จึงไม่อาจระบุได้ว่าแต่เดิมมีการจัดพิธีล่องสะเปาในลักษณะอย่างไร และช่วงวันเวลาใด บางความเห็นกล่าวว่ามีการจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนยี่เหนือ หรือ วันเพ็ญเดือน 12 ของภาคกลาง ซึ่งตรงกับงานประเพณียี่เป็งของล้านนา

สำหรับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สะเปามีปรากฏในวรรณกรรมและพิธีกรรมของภาคเหนือ อยู่บ่อยครั้ง ชาวล้านนาเชื่อกันว่าการสร้างสะเปาให้อานิสงส์ส่งผลแก่ผู้ถวายทานไปสู่นิพพานหรือความสุขในโลกหน้า การล่องสะเปาคือการทำทานให้แก่ผู้ล่วงลับ ครั้นเมื่อนึกถึงญาติผู้ล่วงลับจึงได้ทำสะเปาส่งข้าวของเครื่องใช้ไปให้แก่ผู้เสียชีวิต และความเชื่อดังกล่าวได้ผสมผสานเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่า ด้วยเรื่อง การนำพาดวงวิญญาณให้พ้นโสมงสาร และเส้นทางสู่นิพพาน อีกทั้งยังปรากฏไว้ในพิธีกรรมส่งสะเปา ไม่ว่าจะเป็นการห่อข้าว ห่อน้ำ ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ บรรจุลงในสะเปาไปยังผู้เสียชีวิต นำเงินฝากไปยังผู้เสียชีวิตเพื่อซื้อค่าผ่านทางโลกหลังความตาย

จากประเพณีสู่อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ในจังหวัดลำปางจึงทำให้หน่วยงานภาครัฐ ทุกภาคส่วนบรรจุเข้าในแผนพัฒนา ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาสินค้าและการบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวครบวงจร บนพื้นฐานของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่มีความโดดเด่นและมีคุณภาพสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดลำปาง สร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน อีกทั้ง จังหวัดลำปางยังเป็น 1 ใน 12 จังหวัดทั่วประเทศ ที่ได้รับการสนับสนุนนโยบายรัฐบาลในการสร้างรายได้ ตามโครงการ “เมืองต้องห้าม...พลาด” ภายใต้แนวคิดปีท่องเที่ยววิถีไทย ซึ่งจังหวัดลำปางได้ถูกจัดให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวและเปิดประสบการณ์ใหม่ภายใต้ “เมือง...ที่ไม่หม่นตามกาลเวลา” ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของจังหวัดลำปาง ฉะนั้นประเพณีการล่องสะเปาจาวเวียงละกอนจึงเป็นการสร้างมูลค่าของสินค้าและบริการที่เกิดจากภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยอยู่บนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา บูรณาการกับรากฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจน นวัตกรรมสมัยใหม่

References

- Chaimuangchuen, P. (2014). *Long Sapao: Traces of Traditions in the Past*. Lampang: A Century Ago.
- Inprom, K. (2022). *Long Sapao Tradition*. Lampang: Lecturer in Social Studies General Department Lampang Technical College.
- Integrated Provincial Executive Committee, Lampang Province Lampang Provincial Office Strategic and Information Group for Development of Lampang Province. (2018). *Lampang 5-Year Development Plan (2018-2022)*. Review Edition 2021. Retrieved on December 31, 2022, from https://www.lampang.go.th/strategy/2563/img61_65-r2.pdf
- Lampang Municipality. (2022). *Road of Sapao*. Retrieved December 31, 2022, from <https://web.facebook.com/274768539314371/photos>
- Lampang Provincial Cultural Office. (2018). *Long Sapao Chao Lakon Festival 2018*. Retrieved December 5, 2022, from https://www.m-culture.go.th/lampang/ewt_news.php?nid=1937&filename=index
- Lampang Provincial Cultural Office. (2022). *Long Sa Pao or Loi Krathong*. Retrieved December 5, 2022, from https://www.m-culture.go.th/lampang/ewt_news.php?nid=2164&filename=index.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Nilkan, L. (2018). Belief Culture and Community Faith Management. *Narkbhutparitat Journal Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 10(2), 11-20.
- Office of the Promotion of Arts and Culture Chiang Mai University. (2022). *Religion and Beliefs of the Lanna People*. Retrieved December 31, 2022, from <http://art-culture.cmu.ac.th/lanna/articleDetail/857>
- Payomyong, M. (1986). *Thai Lanna Tradition Volume 1*. Chiang Mai: Sor Subpim.
- Phra Brahmaganaporn (P.A. Payutto). (2010). *Thammanoon Life*. (12th ed.). Bangkok: Sahathamik.
- Travel Around the World Travel. (2023). *The Only Land Heritage in Thailand*. Retrieved December 31, 2022, from <https://www.travelaroundtheworld-mag.com/update/lampangculture/>